

≡ 100 ≡
ОПОВІДАНЬ

РЕЙ БРЕДБЕРІ

≡ 100 ≡
ОПОВІДАНЬ

ТОМ ПЕРШИЙ
У ДВОХ КНИГАХ

НК® Богдан

Машина щастя

У неділю вранці Лео Ауфмен тинявся по своєму гаражу, ніби чекаючи, щоб якийсь брусок, моток дроту, молоток чи гайковий ключ вихопився й гукнув: «Почни з мене!» Але ніщо не вихоплювалось, ніщо не зголошувалося на почин.

«Яка вона має бути, та Машина щастя? — запитував себе Лео. — Така, щоб можна було носити її в кишені? Чи така, щоб ти сам умістився в її кишені?»

— Одне я *знаю* напевне, — мовив він уголос. — Вона має бути *яскрава!*

Він поставив посередині робочого стола бляшанку з оранжевою фарбою, взяв словника й побіг у дім.

— Ліно! — Він зазирнув у словник. — Чи ти «вдоволена, потішена, рада, весела»? Чи тобі «щастить, таланить, фортунить»? Чи все, по-твоєму, йде «гаразд, як слід, добре, чудово»?

Ліна облишила кришити городину й заплющила очі.

— Прочитай мені, будь ласка, все те ще раз.

Лео згорнув словника.

— Чим я завинив, що маю чекати цілу годину, поки ти надумашся, як відповісти? На всі мої запитання досить сказати лише «так» чи «ні». То ти *не* вдоволена, не потішена, не рада?

— Вдоволені бувають корови, потішені — малі діти і здитинілі старі, хай буде з ними ласка Божа, — відказала дружина. — А чи я рада, Лео?.. Можеш сам побачити, як я радію, коли шарую оцю мийницю...

Лео придивився до неї пильніше, і обличчя його проясніло.

— Твоя правда, Ліно. Чоловіки ніколи не цінують таких речей. Та дарма, може, десь за місяць усе в нас поверне на краще.

— Та я й не нарікаю! — вигукнула вона. — Я ж не приходжу до тебе із словником у руках і не кажу: «Ану, висунь язика!» Лео, ну хіба ти питаєш, чому в тебе серце б'ється і вночі? Ні! А спитаєш ти, що таке шлюб? Ніхто ж цього не знає, Лео! Тож і не питай. Коли людина отак до всього докопується — а як це, а як те, як п'яте та як десяте? — в неї починає паморочитися в голові, і вона чи то падає з трапечії в цирку, чи то задихається на смерть, пробуючи з'ясувати,

як там рухаються м'язи у неї в горлянці. Тому їж, спи, дихай, Лео, і не витріщайся на мене так, наче оце вперше побачив!..

Ліна Ауфмен раптом прикипіла до місця й нюхнула повітря.

— Ой лишенько, ось що через тебе скоїлось!

Вона смикнула до себе заслінку печі. По кухні попливла хмара диму.

— Оце тобі щастя! — скрушно вигукнула вона. — Вперше за півроку ми посварилися! І вперше за двадцять років маємо до обіду не хліб, а вугіль!

Коли дим розвіявся, Лео Ауфмена в кухні вже не було.

Погрозливо брязкав метал, стинались у двобої людина і натхнення, летіли на всі боки шматки заліза й дерева, молоток, цвяхи, рейщина¹, викрутка — і так чимало днів підряд. Часом Лео Ауфмен зневірявся в собі, і тоді йшов блукати по вулицях, знервований, насторожений, рвучко обертаючись на ледь чутний сміх поодаль, прислухаючись до веселого гомону дітлахів і намагаючись вловити, що викликає в них усмішки. А вечорами приставав до гурту на сусідських верандах, сидів і слухав, як старі люди повагом ведуть мову про життя, і тільки-но десь виникали веселощі, він ураз оживав, наче генерал, який на власні очі пересвідчився, що темні ворожі сили розгромлено й що його стратегія виправдала себе. Дорогою додому Лео почувався переможцем, аж поки знов опинявся у своєму гаражі віч-на-віч з мертвими інструментами й бездушним деревом. Тоді на його радісне обличчя миттю набігала чорна тінь безнадії, і, щоб притлумити почуття поразки, він заходжувався люто бити й ламати готові деталі своєї машини, ніби все лихо й справді було в них. Та зрештою машина все-таки почала набирати форми, і через десять днів та ночей, геть змучений, занурений у себе, змарнілий від недоїдання, насилу переставляючи ноги й маючи такий вигляд, неначе в нього вдарила блискавка, Лео Ауфмен поплентав у дім.

Його діти, що перед тим сварились і страшенно репетували, вмиль замовкли, так ніби з першим ударом годинника на порозі з'явилася сама смерть.

— Машина щастя готова, — хрипко мовив Лео Ауфмен.

— А Лео Ауфмен схуд на п'ятнадцять фунтів, — сказала його дружина. — Ось уже два тижні він не озивався до своїх дітей, і вони собі місця не знаходять. Вони ледь не б'ються, ви тільки послухайте! І його дружина місця собі не знаходить. Вона набрала десять фунтів, ви тільки погляньте, і тепер їй будуть потрібні нові сукні! Ав-

¹ Рейщина — (нім. *Reißschiene*, від нім. *reißen* — креслити і *Schiene* — шина, рейка) — креслярський інструмент у вигляді великої лінійки з нерухомою і рухомою поперечками для проведення паралельних ліній.

жеж, машина готова. Та де те щастя? Хто мені скаже? Облишив би ти, Лео, той свій годинник. Де ти візьмеш таку велику зозулю, щоб туди посадити? Не годиться людині братися до такого діла. Богові, звісно, шкоди від цього не буде, а от Лео Ауфменові то напевне сама шкода й нічого більше. Ще з тиждень цієї мороки — і ми поховаємо його в тій-таки машині!

Та Лео Ауфмен уже не слухав, бо кімната раптом зметнулася вгору. «Ну й чудасія!» — подумав він, уже лежачи на підлозі. А в наступну мить на нього наринала темрява і водночас хтось тричі прокричав щось там про «оту кляту Машину щастя».

Найперше, що він побачив, прокинувшись наступного ранку, були птахи — зграйки птахів, що пурхали в повітрі, збиваючи легенькі брижі, мов різноколірні камінці, вкинуті в неймовірно чистий струмок, і з ледь чутним дзеньканням сідали на бляшаний дах гаража.

Собаки найрізноманітніших порід один по одному боязким підтюпцем забігали на подвір'я і, тихенько повискуючи, заглядали в гараж. Четверо хлопчаків, дві дівчинки й кілька літніх чоловіків нерішуче спинилися біля хвіртки, а тоді помалу підступили ближче й стали під вишнями.

Лео Ауфмен прислухався й зрозумів, що досягло їхніх вух і принадило їх усіх на його подвір'я.

То був звук Машини щастя.

Такий звук міг би долимати літнього дня з кухні якоїсь велетки. В ньому поєднувалось різноголосе гудіння, низьке й високе, яке то звучало одноманітно, то раптом змінювалось. Здавалося, там над небувалими стравами в'ються роєм величезні золотисті бджоли, кожна завбільшки з чайну чашку. А сама велетка-господиня задоволено мугиче собі під ніс, неосяжна, як ціле літо, з обличчям, наче схожий на персик місяць уповні, і в першу-ліпшу мить може підійти до розчинених дверей і спокійно виглянути на подвір'я — на усміхнених собак, білявих хлоп'ят і сивоголових дідів.

— Стривайте! — голосно мовив Лео Ауфмен. — Я ж сьогодні ще не запускав машини. Соле!

Сол, що також стояв на подвір'ї, підвів очі.

— Соле, це ти її запустив?

— Ти ж сам півгодини тому сказав мені розігріти її.

— А-а, ну звісно, Соле, забув. Я ще не зовсім прокинувся. — І Лео знову простягся на ліжку.

Дружина принесла йому сніданок і стала біля вікна, дивлячись униз, на гараж.

— Скажи мені ось що, — мовила вона тихо. — Коли та твоя машина й справді така, як ти кажеш, то чи не знає вона засобу, щоб не плодити стільки дітей? А чи не може вона зробити з сімдесятирічного діда двадцятирічного юнака? І ще одне — чи можна не зважати на смерть, якщо схватись у твоїй напханій щастям машині?

— Сховатись?

— Якби ти помер від надсади, то що б я мала сьогодні робити? Залізти в той великий ящик у гаражі й почуватися щасливою? І ще скажи мені, Лео: як тобі наше життя? Ти ж знаєш, як у нас ведеться. О сьомій ранку я вже на ногах, готую сніданок, виряджаю дітей, і до пів на дев'яту ви всі розходитеся. А я лишаюся сама — перу, куховарю, а треба ж іще й шкарпетки поштопати, й грядки прополоти, й до крамниці збігати, й посуд почистити. Та я хіба нарікаю? Я просто нагадую тобі, Лео, як воно давати лад у домі й скільки всього треба зробити. То скажи мені тепер: чи вміститься вся ця купа справ у одну твою машину?

— Та вона ж зовсім не так побудована!

— Дуже шкода. Тоді я не матиму часу й роздивитися на неї.

Вона поцілувала чоловіка в щоку й пішла з кімнати, а він лежав і принохувався до вітерцю, що повівав від гаража, де була схована машина, й доносив запах смажених каштанів, що їх продають на осінніх вулицях Парижа, якого Лео ніколи не бачив...

Між зачудованими собаками й хлопчиками непомітно прослизнув кіт, замуркотів біля воріт гаража, і звідти полинув звук, схожий на шурхіт білопінних хвиль, що, розмірено, зітхаючи, розтікалися по якомусь далекому невідомому берегу.

«Завтра, — подумав Лео Ауфмен, — ми випробуємо мою машину, всі разом».

Серед ночі він прокинувся й зрозумів: щось його збудило. Десь віддалік, в іншій кімнаті, чувся чийсь плач.

— Сол? — прошепотів Лео, встаючи з ліжка.

У своїй кімнаті хлопець гірко плакав, сховавши обличчя в подушку.

— Ні... ні... — схлипував він. — Це кінець... кінець...

— Соле, тобі наснилося якесь страхіття? Розкажи мені, синку!

Та хлопець і далі гірко плакав.

І тоді, сидячи на краєчку його ліжка, Лео Ауфмен раптом надумав виглянути у вікно. Ворота гаража стояли розчинені навстіж.

Він відчув, як на голові в нього підіймається волосся.

Коли Сол, хлипаючи й здригаючись, знову заснув, Лео спустився вниз, зайшов у гараж і, затамувавши віддих, простяг руку перед себе.

Ніч була холоднувата, але металевий бік Мащини щастя обпік йому пальці.

Отже, Сол приходив сюди вночі, подумав він.

Але навіщо? Хіба він нещасливий і потребує допомоги машини? Ні, він щасливий — просто хоче зберегти щастя назавжди. Чи можна ганити хлопця за те, що він розважливий, задоволений своїм життям і прагне жити так і далі? Звісно, що ні! І все ж таки...

Раптом нагорі із Солового вікна вихопилося щось біле. Серце в Лео Ауфмена ледве не вискочило з грудей. Та він одразу збагнув, що то просто винесло вітром віконну завіску. А йому здалося, ніби з кімнати вилетіло щось живе, тріпотливе, і то цілком могла бути хлоп'яча душа. І Лео Ауфмен аж зметнув угору руки, так наче хотів перехопити її і заштовхнути назад у сонний будинок.

Тремтячи від ознобу, він повернувся до Солової кімнати, втягнув усередину кохливу завіску й міцно зачинив вікно, так щоб легка біла тканина більш не змогла вихопитися надвір. Тоді сів на край ліжка й поклав руку на синове плече.

— «Повість про двоє міст»? Моя... «Крамниця старожитностей»? Ха, це Лео Ауфмена, а то чия ж!.. «Великі сподівання»? Колись були мої, але тепер хай «Великі сповідання» залишаються йому!..

— Що це означає? — спитав Лео Ауфмен, заходячи до кімнати.

— Це означає, — відказала його дружина, — розподіл спільного майна. Коли син з батькової ласки лякається вночі до істерики, то саме час ділити все пополам. Геть з дороги, «Холодний дім» і «Крамниця старожитностей»!¹ В усіх цих книжках немає такого божевільного мудрагеля, як Лео Ауфмен!

— Ти хочеш піти від мене, навіть не звідавши, що воно за Машина щастя! — заволав Лео Ауфмен. — А ти спробуй, то враз розпакуєш речі й залишишся!

— «Том Свіфт і його електричний нищитель»² — а це чиє? — спитала Ліна. — Ну, тут нема чого й гадати.

І, зневажливо фиркнувши, тицьнула «Тома Свіфта» Лео Ауфменові.

На кінець дня всі книжки, посуд, одягу, білизну було поділено: одне сюди — одне туди, чотири сюди — чотири туди, десять сюди —

¹ «Повість про двоє міст», «Крамниця старожитностей», «Великі сподівання», «Холодний дім» — повість і романи англійського письменника, класика світової літератури Чарлза Діккенса (1812–1870).

² «Том Свіфт і його електричний нищитель». — В американській серії «Том Свіфт і...» книга з такою назвою відсутня. Детальніше про серію див. примітку до оповідання «Велд».

десять туди. Ліна Ауфмен, геть заморочена тими підрахунками, мусила сісти перепочити.

— Ну гаразд, Лео, — засапано мовила вона. — Поки я ще тут, доведи мені, що це не ти наганяєш уночі кошмари на невинних дітей.

Лео Ауфмен мовчки повів дружину в сутінки. Вона стала перед великим, вісім футів заввишки, оранжевим ящиком.

— Оце таке *щастя*? — спитала вона. — То яку ж кнопку я маю натиснути, щоб відчути себе вдоволеною, радою і сповненою вдячності?

Тим часом коло них уже зібралися всі діти.

— Мамо, — сказав Сол, — не треба!

— Мені потрібно знати, на що я нападаюся, Соле.

Вона залізла в машину, сіла і, хитаючи головою, подивилася звідти на чоловіка.

— Це важливо не так для мене, як для тебе, психований крикуне.

— Зроби ласку, — сказав Лео. — Ось ти сама побачиш! — Він зачинив дверці машини. — Натисни кнопку! — гукнув до вже невидимої дружини.

Усередині кламцнуло. Машина легенько здригнулася, наче великий собака вві сні.

— Тату!.. — занепокоєно мовив Сол.

— Ти слухай! — звелів Лео Ауфмен.

Спершу не чути було нічого, тільки злегка дрижала машина від потаємного руху схованих усередині зубчиків і коліщат.

— Мамі там не погано? — спитала Ноемі.

— Ні-ні, їй дуже добре! Ось зараз... Ось воно!

З машини почувся голос Ліни Ауфмен:

— Ой!.. — А тоді знову, вражено: — Ого!.. Ви тільки гляньте! — вигукнула схована всередині машини Ліна. — Це ж Париж!.. А це Лондон!.. А тепер Рим!.. Піраміди! Сфінкс!..

— Сфінкс! Ви чуєте, діти? — прошепотів Лео Ауфмен і засміявся.

— Запахло парфумами! — здивовано вигукнула Ліна.

Невидимий грамофон заграв вальс «Голубий Дунай»¹.

— Музика! Я танцюю!

— То їй тільки *здається*, ніби вона танцює, — повідомив присутніх Лео Ауфмен.

— Просто чудо! — сказала його невидима дружина.

¹ «Голубий Дунай», точніше «На чудовім голубім Дунаї» (нім. *An der schönen blauen Donau*, ор. 314) — один із найвідоміших класичних музичних творів, вальс австрійського композитора, скрипаля і диригента Йоганна Штрауса-сина (1825–1899). Написаний у 1866 році, він став до певної міри неофіційним гімном Австрії і традиційно виконується на біс під час новорічного віденського концерту.

Обличчя Лео Ауфмена засяяло.

— Оце дружина — все розуміє!

Та раптом Ліна Ауфмен заплакала в Машині щастя.

Усмішка на устах винахідника миттю згасла.

— Вона плаче, — сказала Ноємі.

— Не може бути!

— Плаче, — сказав Сол.

— Та ні, не може бути, щоб вона плакала! — Здивовано кліпаючи очима, Лео Ауфмен притулив вухо до машини. — А проте... таки плаче... як мала дитина...

Йому лишилося тільки відчинити дверці.

— Зажди. — Його дружина сиділа в машині, і по її щоках текли сльози. — Дай мені доплакати. І вона поплакала ще трохи.

Приголомшений Лео Ауфмен вимкнув машину.

— Ой, ця машина — найсумніше місце в світі! — тужливо промовила Ліна. — Як мені тяжко на душі, просто жаж! — Вона вилізла крізь дверцята. — Спершу там був Париж...

— А що ж негаразд із Парижем?

— Я ніколи в житті і не *мріяла* побувати в Парижі. А тепер ти змусив мене думати про нього. Париж! Раптом мені так захотілося туди, а я ж знала, що все те не насправді!

— У машині майже так само гарно.

— Ні. Я сиділа там і все розуміла. Це тільки облуда, думала я.

— Ну не плач, матінко.

Ліна подивилася на нього великими чорними очима, в яких блищали сльози.

— Ти змусив мене танцювати. А ми ж не танцювали вже двадцять років.

— Завтра ввечері поведу тебе на танці.

— Ні, ні! Це нічого не важить, *не повинно* важити. Але твоя машина твердить: це важливо! І я несамохіть вірю їй. Ти не турбуйся, Лео, ось я ще трохи поплачу, і все це минеться.

— А що ж іще негаразд?

— Що іще? Твоя машина твердить: ти молода. А я ж не молода. Вона бреше, ця Машина смутку!

— Чому смутку?

Ліна вже трохи заспокоїлась.

— Твоя помилка, Лео, ось у чому: ти забув, що зрештою, рано чи пізно, всім нам доводиться вилізти з цього ящика й повернутися до брудного посуду та незасланих ліжок. Звісно, поки сидиш там усередині, то й сонце заходить довго-довго, і повітря приємно пахне, і не холодно там, і не жарко. І все, що тобі хотілося б продовжити, триває скільки завгодно. Але вдома діти чекають обіду, їм треба

попришивати гудзики. Та й, щиро кажучи, Лео, скільки можна *дивитись*, як заходить сонце? Кому це *потрібно*, щоб воно заходило так довго? Кому потрібно, щоб завжди було не холодно й не жарко? І щоб повітря завжди приємно пахло? До всього цього скоро звикаєш і просто перестаєш помічати його. Сонце має заходити хвилину чи дві. А потім хочеться чогось іншого. Так уже влаштована людина, Лео. Як ти міг про це забути?

— Та хіба я забув?

— Тим-то ми й милуємося заходом сонця, що він буває тільки раз на день.

— Але ж це сумно, Ліно.

— Ні. Якби він тривав без кінця, це набридло б нам, і отоді було б справді сумно. Тож виходить, що ти припустився двох великих помилок. Ти зупинив і розтяг у часі те, що завжди минає швидко. А ще ти переніс сюди, на наше подвір'я, такі далекі картини, яких тут ніколи не було й не має бути. І вони неначе промовляють: «Ні, Ліно Ауфмен, нікуди ти не поїдеш. Ні Парижа тобі *не бачити*, ні Рима!» А я й сама це *добре* знаю, то навіщо мені нагадувати? Краше не думати про це, Лео, і жити як живеться. Жити як живеться, зрозумів?

Лео Ауфмен похитнувся і прихилився до машини. Але в ту ж мить здивовано відсмикнув обпечену руку.

— То що ж робити, Ліно?

— А я звідки знаю? Я знаю тільки одне: поки цей ящик стоятиме тут, мене весь час тягтиме до нього, та й Сола теж, як ото вночі, і ми, супроти здорового глузду, захочемо сидіти в ньому й дивитись на всі ті далекі, недосяжні для нас краї, і щоразу литимемо сльози, і все у твоїй сім'ї піде шкереберть.

— Не розумію, — мовив Лео, — як же це я так схибив? Ану, погляну-но я сам, чи правда те, що ти кажеш. — Він заліз у машину. — Ти почекаєш?

Дружина кивнула головою.

— Ми будемо тут, Лео.

Лео зачинив дверці. Опинившись у теплій темряві, він якусь хвилину вагався, а потім натиснув кнопку й приготувався тішитись барвами та музикою, коли раптом почув знадвору крик:

— Тату, вогонь!.. Машина горить!

Хтось затарабанив у дверці. Лео підхопився, гупнувся головою і впав, дверці розчинились, а тоді хлопці витягли його з машини. Позад нього щось глухо вибухнуло. Все сімейство кинулося навтіки. Лео Ауфмен озирнувся й гукнув:

— Соле, викликай пожежну команду!

Сол побіг у дім, однаке Ліна схопила його за рукав.

— Ні, Соле, — мовила вона, — зажди.

З машини шугнуло полум'я, почувся ще один приглушений вибух. А коли машина розгорілася буйним вогнем, Ліна Ауфмен кивнула головою.

— Гаразд, Соле, — сказала вона. — Тепер викликай пожежну команду.

Усі, хто тільки мав очі, збіглися на пожежу. Були там і дідусь Сполдінг, і Дуглас, і Том, і більшість пожилців їхнього будинку, і кілька дідів із-за яру, і всі хлопчиська з шести навколишніх кварталів. А діти Лео Ауфмена стояли попереду всіх і страшенно пишалися тим, як чудово шугає полум'я з-під покрівлі їхнього гаража.

Дідусь Сполдінг пильно подивився на хмару диму, що сягнула неба, і тихо спитав:

— Лео, це була вона? Ваша Машина щастя?

— Десь за рік, — відповів Лео Ауфмен, — я розміркую, що воно було, і тоді скажу вам.

Ліна Ауфмен стояла в сутіні й дивилась, як никають сюди-туди пожежники. Аж ось гараж із гуркотом завалився.

— Лео, — мовила вона, — тобі нема чого розмірковувати цілий рік. Розглянься навколо. Подумай. Трохи помовч. А тоді прийдеш і скажеш мені. Я буду в домі, розставлятиму книжки назад на полиці, складатиму одяг назад у шафи, готуватиму вечерю — і так уже припізналася, дивись, як темно надворі. Ходімо, діти, допоможете мамі.

Коли поїхали пожежники й розійшлися сусіди, Лео Ауфмен залишився на подвір'ї з дідусем Сполдінгом, Дугласом і Томом. Вони сумно стояли над курним згарищем. Лео поворушив ногою мокрий попіл і повільно висловив те, що доконче мав висловити:

— Найперше, про що дізнаєшся в житті, — це що ти дурень. І найостанніше, про що дізнаєшся, — це що ти той же таки дурень. За одну цю годину я хтозна-скільки всякого передумав. І я дійшов висновку: Лео Ауфмен — сліпець!.. Ви хочете побачити *справжню* Машину щастя? Її винайдено зо дві тисячі років тому, і вона й досі працює — не весь час однаково добре, ні, але працює. І вона завжди тут, при тобі.

— Але ж пожежа... — мовив Дуглас.

— Ну звісно, пожежа, гараж! Але, як сказала Ліна, тут нема чого розмірковувати цілий рік: те, що згоріло в гаражі, не рахується.

Він піднявся східцями на веранду, і всі троє подалися за ним.

— Осьде, — прошепотів Лео Ауфмен. — Загляньте тихенько у це вікно, і ви побачите.

Дідусь, Дуглас і Том нерішуче подивилися крізь широку шибу.

І там, у теплих озерцях світла від лампочок, побачили те, що хотів показати Лео Ауфмен. За невеликим столиком Сол і Маршалл грали в шахи. У їдальні Ребекка розставляла на столі посуд до вечері. Ноемі вирізувала з кольорового паперу лялькову одіж. Рут малювала акварельними фарбами, Джозеф грався електричною залізницею. За відчиненими дверима кухні Ліна Ауфмен витягала з гарячої печі сковороду зі смажениною. Всі руки, всі голови, всі роти так чи так щось робили. За склом чути було голоси. Хтось дзвінко виспівував пісню. Долинав дух свіжоспеченого хліба, і було зрозуміло, що то справжній хліб і його скоро маститимуть справжнім маслом. Там було все, і все те було при ділі.

Дідусь, Дуглас і Том обернулись і поглянули на Лео Ауфмена, а той зосереджено дивився у вікно, і на обличчя йому падали рожеві відсвіти від лампи.

— Атож, — мовив він пошепки. — Оце вона і є. — Він і далі спостерігав, як рухаються, зчеплюються, на мить зупиняються і знов невтомно крутяться всі коліщатка його господи, і на обличчі його відбивався то легкий смуток, то миттєва втіха, а потім — спокійна вдовolenість. — Машина щастя, — сказав він. — Справжня Машина щастя.

А в наступну мить його вже не було на веранді. Дідусь, Дуглас і Том побачили, як він узявся до діла в домі: там щось трохи підправить чи підкрутить, там розгладить якийсь рубчик, — заклопотана частка всього того живого, дивовижного, неймовірно тонкого, незмінно загадкового й вічно невпинного механізму.

А потім, усе ще всміхаючись, вони спустилися східцями з веранди у прохолодну літню ніч.

Поклик Мехіко

А потім настає день, коли скрізь, скрізь довкола ти чуєш, як падають з дерев яблука. Спершу то там, то там, одне по одному, далі по три, по чотири разом, ще далі — по дев'ять, по двадцять, і ось уже посипалися градом, глухо гупаючи, мов кінські копита по м'якій темній траві, а ти сам — останнє яблуко на дереві, чекаєш, поки вітер поволі розхитає тебе, відірве від твоєї піднебесної гілки і ти полетиш униз, униз, аж до самого долу. І задовго до того, як упадеш у траву, ти забудеш, що було колись і дерево, й інші яблука, й літо, й зелений моріжок унизу. Ти падатимеш у темряву...

— Ні!

Полковник Фрійлі швидко розплющив очі й випростався у своєму кріслі на колесах. Тоді сягнув холодною рукою туди, де мав бути телефон. Телефон був на місці. Полковник на мить притис його до грудей і покліпав очима.

— Не до вподоби мені цей сон, — мовив він до порожньої кімнати.

Нарешті підняв тремтливими пальцями трубку, подзвонив на міжміську станцію, назвав телефоністці номер і став чекати, втупивши очі в двері своєї спальні, так наче боявся, що в першу-ліпшу мить туди може вдертись юрба його синів, дочок, онуків, доглядальниць, лікарів і позбавити його тієї останньої в житті втіхи, яку він дозволяв своїй напівзгаслій душі. Багато днів — чи, може, й років — тому, коли його серце вдарило, мов кинджалом, у ребра й тіло, він почув унизу тих хлопчаків... Як же це їх звали?.. Чарлі... Чарлі, Чак, атож! І Дуглас! І Том! Він таки пригадав!.. Вони покликали його звідти, з вестибюля, але перед ними зачинили двері, і вони повернули назад. Йому не можна збуджуватися, сказав лікар. Жодних відвідувачів, нікогісінько не пускати. І він чув, як хлопчаки переходили вулицю, і бачив їх, і помахав їм рукою. І вони помахали йому у відповідь: «... полковнику... полковнику...» Отож тепер він сидить сам-один, і серце його, наче сіре жабеня, вряди-годи мляво хляпає в грудях.

— Полковнику Фрійлі, — озвалась у трубці телефоністка. — Даю замовлений номер. Мехіко, Еріксон, тридцять вісім дев'яносто дев'ять.

А тоді почувся далекий, але напрочуд виразний голос:

— *Buena*¹.

— Хорхе! — гукнув старий.

— Сеньйор Фрійлі! Знову ви? Це ж так дорого коштує...

— Хай собі!.. Ви знаєте, що потрібно.

— *Si*². Вікно?

— Вікно, Хорхе, зробіть ласку.

— Зараз, — сказав голос.

І ось за тисячі миль, далеко в південному краї, в одному із службових приміщень великого ділового будинку почулися кроки людини, що відійшла від телефону. Старий аж подався вперед, притиснувши до зморщеного вуха телефонну трубку, і до болю напружив слух, щоб не пропустити дальших звуків.

Аж ось там відчинили вікно.

— О-о, — зітхнув старий.

Крізь відчинене вікно у трубку полинув гомін гарячого золотого полудня в Мехіко. Полковник ніби навч побачив Хорхе, що стояв біля вікна, простягти трубку надвір, на яскраве осоння.

— *Сеньйоре*...

— Ні, ні, будь ласка. Я хочу *послухати*.

Полковник Фрійлі дослухався, як гудуть ріжки безлічі автомобілів, як вищать гальма, як кричать у своїх рундуках вуличні торговці, пропонуючи перехожим червонясті банани й апельсини. Ноги його, що звисали з крісла, почали рухатись, так ніби й він ішов тією вулицею. Очі були міцно заплющені. Він жадібно вбирав ніздрями повітря, ніби хотів почути дух м'ясних туш, що висіли проти сонця на залізних гаках, геть обліплені мушвою, наче величезні грона родзинок, і запах бруківки у провулках, ще мокрої після вранішнього дощу. Він відчував на своїх зарослих колючою щетиною щоках гаряче південне сонце, і йому знов було двадцять п'ять років, і він усе йшов та йшов, роздивляючись навколо, усміхаючись, щасливий з того, що живе, що такий бадьорий і чутливий, що всотує в себе барви й пахощі.

Хтось постукав у двері. Полковник квапливо сховав телефон під плед.

Увійшла доглядальниця.

— Ну як ви тут? — спитала вона. — Добре поводитись?

— Так, — машинально відповів старий.

Він майже не бачив нічого довкола. Той стукіт у двері захопив його зненацька, і частина його ества й досі залишалася далеко звідси, в іншому місті. Він чекав, поки до нього повернеться свідомість, —

¹ Добре (ісп.); тут у значенні «алло», «слухаю».

² Так (ісп.).

без цього він не міг відповідати на запитання, поводитись розважливо, бути чемним.

— Я прийшла зміряти вам пульс.

— Не тепер, — відказав старий.

— Чи не надумали ви кудись піти, га? — посміхнулася доглядальниця.

Полковник незворушно поглянув на неї. Ось уже десять років він не виходив з дому.

— Ану, дайте руку.

Її тверді, вправні пальці, мов точний прилад, шукали в його пульсі приховану недугу.

— Ви чимось *збуджені*. Що ви робите? — запитала вона.

— Нічого.

Її пильний погляд спинився на порожньому телефонному столику. І саме в цю мить за дві тисячі миль долинув ледь чутний гудок автомобіля.

Доглядальниця дістала з-під пледа телефон і тримала його проти полковникового обличчя.

— Ну навіщо ви самі собі шкодите? Ви ж обіцяли не робити цього. Виходить, ви ворог власному здоров'ю, еге ж? Збуджуєтесь, забагато говорите. А ще оті хлопчиська товчуться довкола...

— Вони сиділи собі тихенько й слухали, — сказав полковник. — А я розповідав їм про таке, про що вони ще ніколи не чули. Про буйволів, про бізонів. Це була справа варта заходу. І я не шкодую. Я наче горів увесь і відчував, що я живий. І нехай таке збудження вкорочує віку — дарма, краще швидко згоріти, ніж коптити небо. А тепер віддайте мені телефон. Коли вже ви не пускаєте хлопців, щоб вони чемно посиділи коло мене, то я хоч побалакаю з кимось на відстані.

— Вибачайте, полковнику, але я буду змушена розказати про це вашому онукові. На тому тижні я сама відмовила його забрати у вас телефон. Та, мабуть, тепер не стану заперечувати.

— Це *мій* дім і мій телефон. І гроші вам плачу я! — сказав полковник.

— За те, щоб я доглядала вас і не давала вам збуджуватись. — Вона відкотила крісло у протилежний кінець кімнати. — А тепер, молодий чоловіче, до ліжка!

Але й у ліжку він обернувся до телефону й не спускав з нього очей.

— Я на кілька хвилин вийду до крамниці, — сказала доглядальниця. — А щоб ви знов не надумали телефонувати, вивезу ваше крісло в передпокій.

І викотила порожнє крісло за двері. Потім полковник почув, як вона набирає номер на телефонному апараті внизу, у вестибюлі.

«Чи не в Мехіко вона дзвонить? Та ні, не наважиться!»

Грюкнули надвірні двері.

Полковник пригадав собі минулий тиждень, що його провів тут, у цій кімнаті, сам-один... і свої таємні — наркотично-п'янкі телефонні дзвінки, такі собі місточки, перекинуті через хащі вмитих дощем тропічних лісів, через голубувато-лілові плоскогір'я, через озера й гори... і розмови, розмови... з Буенос-Айресом... з Лімою... з Ріо-де-Жанейро...

Він звівся у своєму холодному ліжку. А завтра телефон заберуть! Яким же він був жадібним дурнем!.. Спустив з ліжка кволі й бліді, мов із слонової кістки, ноги і аж сам здивувався, як вони всохли. Здавалося, ці диби приладнали йому колись уночі, поки він спав, а його справжні, молодші ноги забрали й спалили у топці в підвалі. І отак протягом років зруйнували все його тіло, роз-тягли тулуб, руки, ноги, залишивши йому натомість оці замітники, жалюгідні й нікчемні, як шахові пішаки. А тепер зазіхають і на зовсім недоторканне — на його пам'ять, намагаються урвати нитки, що простяглися назад, у минулі літа.

Хитаючись і спотикаючись, полковник підтюпцем перетнув кімнату. Тоді схопив телефон і поніс до ліжка, але не втримався на ногах і зсунувся по стіні на підлогу. Сяк-так сівши, він подзвонив на міжміську станцію, а серце щораз наче вибухало у нього в грудях, усе частіш і частіш, і очі застигали темрява. Швидше, швидше!

Він чекав.

— *Вуено*.

— Хорхе, нас перервали.

— Вам більш не можна цього робити, *сеньйоре*, — сказав далекий голос. — Мені телефонувала ваша доглядальниця. Вона каже, що ви дуже хворі. Я мушу покласти слухавку.

— Ні, Хорхе! Прошу вас! — благально вигукнув старий. — Це останній раз, послухайте. Завтра в мене заберуть телефон. Я більш ніколи не зможу подзвонити.

Хорхе мовчав.

— Бога ради, Хорхе! — не вгавав старий. — В ім'я нашої дружби, в ім'я минулого! Ви собі не уявляєте, як це важливо для мене. Хоч ми однолітки, але ви можете рухатись! А я ось уже десять років не виходжу з дому.

Він упустив трубку на підлогу й насилу підняв її, груди йому звело від болю.

— Хорхе! Ви чуєте мене, чуєте?..

— І це буде востаннє? — спитав Хорхе.

— Востаннє, обіцяю!

За тисячі миль поклали трубку на стіл. І знову виразно почулися знайомі звуки ходи, тоді на хвилику запала тиша й нарешті відчинилося вікно.

— *Слухай*, — пошепки мовив сам до себе старий.

І почув гомін тисячі людей під іншим сонцем і кволе тринькання катеринки, що награвала «Марімбу» — таку гарну, веселу танцювальну мелодію!..

Міцно заплющивши очі, полковник звів руку, неначе хотів сфотографувати старий собор, і все його тіло ніби зміцніло, помолодшало, і він відчув під ногами гарячу бруківку.

Його поривало сказати: «Ви й досі там, правда ж? Усі ви, жителі того міста, де саме починається сіеста¹, крамниці зачинаються, і хлопчачи на вулицях кричать: «*Loteria nacional para hoy!*»² — і тиснуть перехожим лотерейні квитки. Усі ви там, у своєму місті. Мені аж не віриться, що і я колись був там, серед вас. Коли ти далеко від якогось міста, то здається, його й немає насправді. Будь-яке місто, чи то Чикаго, чи то Нью-Йорк, з усім своїм людом, здаля видається нереальним. Так само, як нереальний і я отут, у невеликому містечку в штаті Іллінойс, біля тихого озера. Усі ми видаємося одне одному нереальними, бо нас розділяє відстань. Отож так приємно чути цей гомін і знати, що Мехіко досі на місці й що люди там живуть і ходять по вулицях...».

Він сидів на підлозі, міцно притиснувши до вуха телефонну слухавку.

Аж ось до нього долинув і зовсім неймовірний звук — на повороті заскреготів зелений трамвай, повний смаглявих і гарних чужинців, а декотрі бігли слідом за ним і, скочивши на приступку, радісно кричали, й зрештою скрегіт коліс на рейках затих, і трамвай зник за рогом, везучи всіх тих людей у сліпучий від сонця простір, і лишилося тільки шкварчання кукурудзяних коржів на базарних жаровнях, чи, може, то просто гули й потріскували від атмосферних розрядів протягнуті на дві тисячі миль мідні дроти...

Старий сидів на підлозі.

Час минав.

Унизу повільно прочинилися двері. Долинули звуки обережної ходи, на хвилику нерішуче завмерли, а тоді почали наближатися сходами. Почулися притишені голоси:

— Даремно ми прийшли!

¹ Сіеста (ісп. *Siesta*) — традиційний пообідній відпочинок у країнах зі спекотним кліматом, зокрема в Іспанії, Італії, Португалії, країнах Латинської Америки та ін.

² Квитки національної лотереї на сьогоднішній тираж! (ісп.)

— Кажу ж тобі, він сам зателефонував мені. Страшенно скучив за людьми. Не можна ж йому відмовити.

— Він хворий!

— Авжеж. Але він сказав, щоб ми приходили, коли немає доглядальниці. Ми ж тільки на хвилину, привітаємось і...

Двері спальні широко розчинилися. Троє хлопців зазирали до кімнати й побачили, що старий сидить на підлозі під стіною.

— Полковнику Фрйлі... — тихо мовив Дуглас.

Старий мовчав, і було в тій мовчанці щось таке, що хлопцям ураз забило дух.

Вони обережно, мало не навшпиньки підійшли ближче.

Дуглас нахилився і вийняв телефонну слухавку з уже захололих пальців старого. Тоді підніс її до вуха й прислухався. І за гудінням та потріскуванням дротів почув далекий і дивний останній звук.

За дві тисячі миль зачинили вікно.

Дивовижний костюм кольору морозива

Був літній вечір у місті. На вулицю з більйардної зали долинало ледь чутне постукування куль. Троє молодих мексиканських американців дихали теплим повітрям і роздивлялися довколишній світ. Вони то розмовляли, то просто стояли мовчки, спостерігаючи, як повз них по гарячому асфальту чорними пантерами прослизали машини, чи як з далини грозою насувається трамвай і, розсипаючи блискавки та громовиці, зникає у тиші.

Врешті наймолодший із них, Мартінес, зітхнув. Щось дуже ніжне проглядалося в його засмученому обличчі.

— Чудовий вечір, чи не так? Чудовий.

Йому здавалося, що світ то ближчає, то віддаляється, то знову наближається. Люди, котрі снували туди-сюди, раптом опинялися по той бік вулиці. Будинки, які знаходилися на відстані п'яти миль, зненацька нависали над ним. Проте найчастіше весь цей ландшафт — люди, машини і будинки — наче знаходився на іншому кінці світу, так далеко, що до нього неможливо було дотягнутися. Цього тихого теплового літнього вечора обличчя Мартінеса наче застигло.

— У такі вечори, як цей, хочеться... багато чого.

— Хочеться... — додав другий з-поміж них, Вільянасул, котрий у своїй кімнатчині хоч і читав книжки вголос, але на вулиці говорив тільки пошепки. — Бажання — це спосіб марнування часу у безробітних.

— Безробітних? — вигукнув непоголений Ваменос. — Він слушно каже! Адже у нас ні роботи, ні грошей!

— І тому, — підсумував Мартінес, — в нас немає друзів.

— Це правда. — Вільянасул поглянув у напрямку площі, де лагідний вечірній вітерець колихав пальмове листя. — Знаєте, чого б я хотів? Я би хотів податися на цю площу і погалакати з ділягами, що збираються там вечорами за поважними розмовами. Але хто став би слухати мене, голодранця у лахмітті? Зате, Мартінесе, ми маємо одне одного. Тільки дружба бідняка з бідняком може бути справжньою дружбою. Ми...

Але в ту мить повз них повільно пройшов вродливий молодий мексиканець з елегантними тонкими вусиками і двома дівчатами,

що тулилися до нього з обидвох боків, заливаючись при цьому безтурботним сміхом.

— *Madre mía!*¹ — Лягнув себе по чолі Мартінес. — Як йому вдалося підчепити відразу двох?

— Це все завдяки його чудовому новому білому літньому костюму. — Ваменос гриз свій брудний ніготь. — Він круто виглядає.

Мартінес аж нахилився, проводжаючи очима цю трійцю, а тоді ковзнув поглядом по багатоповерхівці, що здіймалася навпроти. З вікна на четвертому поверсі визирала надзвичайно вродлива дівчина; її темне волосся ледь розвівалося на вітрі. Мартінесу здавалося, що вона була там якщо не завжди, то принаймні останніх шість тижнів. Він кивав їй, він вітав її помахом руки, він посміхався їй і непомітно підморгував, він навіть кланявся їй на вулиці, у коридорі, чи коли йдучи провідати друзів, зустрічав у парку або в центрі міста. Навіть зараз він, підійнявши руку, вітально ворухнув пальцями. Але все, на що спромоглася у відповідь ця мила дівчина, це дозволила літньому вітру розвівати її темне волосся. Для неї Мартінес не існував. Він був порожнечею.

— *Madre mía!* — Він знову поглянув уздовж вулиці, де той юнак із двома подругами вже повертали за ріг. — О, якби в мене тільки був костюм, один костюм! Я не хотів би навіть грошей, тільки би *виглядати* пристойно.

— Не впевнений, чи варта казати, але тобі треба би зустрітись із Гомесом, — сказав Вільянасул. — Він вже із місяць торочить щось про костюм. Щоби він дав мені спокій, я вже навіть пообіцяв також пристати до цієї авантюри. Ох уже мені той Гомес!

— Друзе, — почувся тихий голос.

— Гомес! — Всі повернулися і поглянули на нього.

З якоюсь дивною посмішкою Гомес витягнув довжелезну тонку жовту стрічку, що тріпотіла і звивалася на літньому вітрі.

— Гомесе, — сказав Мартінес, — навіщо тобі кравецький метр?

Гомес широко посміхнувся:

— Щоб зняти мірку.

— Зняти мірку!

— Зажди! — Гомес зміряв поглядом Мартінеса. — *Caramba!*² Де ж ти був усе моє життя! Ану спробуємо тебе!

Мартінес лише споглядав, як йому вимірюють довжину руки, потім — ноги, а насамкінець — об'єм грудей.

¹ *Madre mía!* — дослівно: «Мамо моя!» (ісп.), мексиканцями вживається як «Свята Маріє!».

² *Caramba!* — От тобі й на! (ісп.) Вигук, що виражає почуття здивування або незадоволення.

— Не рухайся! — вигукував Гомес. — Руки — чудово. Ноги — груди — *perfecto!*¹ А тепер швидко зрїст! Так! Так! П'ять футів п'ять дюймів! Ти підходиш! Давай руку! — Трясучи Мартїнеса за руку, він раптом зупинився. — Зажди. У тебе є... десять баксів?

— У мене є! — Помахав брудними купюрами Ваменос. — Гомесе, змїрай мене!

— Все, що у мене залишилося в цьому світі, — це дев'ять доларів і дев'яносто два центи, — обнишпорив свої кишені Мартїнес. — Цього вистачить на новий костюм? Як таке може бути?

— Як? А так! Бо в тебе придатна статура!

— *Сеньйоре* Гомесе, я ледве Вас знаю...

— Ледве знаєш? Ми тепер будемо жити разом! Давай!

Гомес зник у бїльярдному залі. Мартїнес в супроводі ввічливого Вїльїанасула і нетерплячого Ваменоса, котрий підпихав його у спину, також опинилися всередині.

— Домїнгесе! — гукнув Гомес.

Домїнгес, розмовляючи по телефону, що висїв на стїні, підморгнув їм. Зї слухавки долинали скрипучі звуки жіночого голосу.

— Мануло! — покликав Гомес.

Мануло, що саме цмулив вино із пляшки, обернувся.

Гомес показав на Мартїнеса.

— Нарешті ми знайшли п'ятого добровольця!

— У мене побачення, не заважайте, — озвався Домїнгес і різко затнувся. Слухавка вислизнула з його руки. Невеличкий чорний записник, густо змережаний іменами і номерами, швидко зник у кишені. — Гомесе, ти..?

— Так, так! Давай гроші, швидше! *Ándale!*²

Зї слухавки, що звисала вздовж стїни, продовжував пищати жіночий голос.

Домїнгес нерїшуче поглядав на слухавку.

Мануло замислено зиркав то на порожню пляшку з-під вина у своїй руці, то на вивіску крамниці з алкоголем через дорогу.

Після цього обидва, згнітивши серце, поклали на зелений бїльїардний стїл по десять доларів.

Вражений Вїльїанасул вчинив так само, не відстав від них Гомес, штовхнувши при цьому ліктем Мартїнеса. Мартїнес відрахував зїм'ятї купюри і монети. Гомес розмахував грошима так, наче це був роял-флеш³.

¹ Perfecto — ідеально (ісп.)

² Ándale! — Ну ж бо! (мекс. розм.) Вигук, який виражає заохочення, підбадьорення.

³ Роял флеш (англ. *royal flush* — «королівська масть») — найвища комбінація карт у грі в покер, що складається із п'яти найстарших карт однієї масті (туз, король, дама, валет, десятка).

— П'ятдесят баксів! Костюм вартує шістдесят! Все, що нам потрібно, це ще десять доларів!

— Зажди, — сказав Мартінес. — Гомесе, ми що говоримо про один костюм? *Uno*¹?

— *Uno!* — Гомес підняв вгору палець. — Один дивовижний літній костюм кольору вершкового морозива! Біленький-біленький, наче місяць у серпні!

— Але чий він буде?

— Моїм! — сказав Мануло.

— Моїм! — сказав Домінгес.

— Моїм! — сказав Вільянасул.

— Моїм! — вигукнув Гомес. — *I* твоїм, Мартінесе. Давайте покажемо йому, хлопці. Шикуйсь!

Вільянасул, Мануло, Домінгес і Гомес квапливо вишикувалися в ряд біля стіни більярдної.

— Мартінесе, і ти також ставай он у той кінець! Тепер, Ваменосе, поклади на наші голови той більярдний кий!

— Як скажеш, Гомесе, як скажеш!

Мартінес, стоячи в шерензі, відчув доторк кия до голови і висунувся з ряду, щоби побачити, що відбувається.

— О! — він аж відкрив рот від здивування.

Кий лежав на їхніх головах рівно, в той час як Ваменос, широко посміхаючись, совав ним туди-сюди.

— Ми всі однакові на зріст! — сказав Мартінес.

— Однакові! — сміялися всі.

Гомес пробіг вздовж шеренги, шелестячи жовтим кравецьким метром, прикладаючи його то до одного юнака, то до другого, і це викликало в них ще більші веселощі.

— Звичайно! — підтвердив він. — Замисліться лише, на це пішов місяць, цілих чотири тижні, поки мені не поталанило знайти чотирьох хлопців, котрі би мали однакові з моїми ріст і статуру, місяць біганини і міряння. Інколи мені траплялися хлопці із зростом п'ять футів і п'ять дюймів, проте вони виявлялися або занадто товстими, або занадто худими. У декого були задовгі ноги або закороткі руки. Але тепер, хлопці, ви всі як на підбір! Кажу ж вам! У кожного з нашої п'ятірки однакові плечі, груди, талія, довжина рук! А вага? Хлопці!

Мануло, Домінгес, Вільянасул, Гомес, а тоді і Мартінес по черзі стали на вагівницю, в яку Ваменос з незмінно широкою посмішкою кидав монети. Натомість звідти вискакували білетики з проштампованими чорнилом цифрами. Мартінес, в якого серце ледь не вистрибувало із грудей, зачитав цифри.

¹ Uno — один (ісп.)

— Сто тридцять п'ять фунтів... сто тридцять шість... сто тридцять три... сто тридцять чотири... сто тридцять сім... це просто диво!

— Ні, — сказав Вільянасул, — це просто Гомес.

Вони всі всміхалися цьому генію, в той час коли той пробував обійняти їх гамузом.

— Хіба ж ми не молодці? — захоплювався він. — У нас усіх один розмір і одна мрія — костюм. Отже, кожен із нас буде красенем принаймні один вечір на тиждень, га?

— Я вже й не пам'ятаю, коли виглядав пристойно, — сказав Мартінес. — Дівчата втікають.

— Більше не втікатимуть, вони тепер завмиратимуть, — сказав Гомес, — коли побачать тебе у крутому білому літньому костюмі кольору вершкового морозива.

— Гомесе, — втрутився Вільянасул, — дозволь мені тільки запитати тебе про одну річ.

— Звичайно, *compadre*¹.

— Коли в нас буде цей прекрасний новий літній костюм кольору вершкового морозива, ти ж не збираєшся одного вечора вдягнути його, а тоді сісти в ньому в автобус «Грейгаунд»² і відправитися в ньому в Ель-Пасо³ десь так на рік, не збираєшся?

— Вільянасуле, Вільянасуле, як тобі язик повертається таке казати?

— Що перед очима — те на язиці, — сказав Вільянасул. — Ти вже забув зорганізовану тобою *безпрограшну лотерею*, в якій ніхто із нас так і не виграв нічого? А твоя авантюра з компанією «Чілі кон карне»⁴, що ти її збирався організувати, а в результаті лише заборгував за оренду офісу розміром два на два?

— Це помилки дитини, котра вже виросла, — сказав Гомес. — Досить! В таку спеку хтось може купити цей особливий, пошитий саме для нас костюм, що зачекався на нас у вітрині «Шамвей саншайнс сьютс»! В нас є п'ятдесят доларів. Тепер нам потрібен тільки ще спільник!

¹ *Compadre* — друг (ісп.).

² Грейгаунд — автобусна компанія, що здійснює міжміські перевезення пасажирів у Сполучених Штатах Америки, Канаді та Мексиці.

³ Ймовірно, йдеться про американське Ель Пасо — місто, що знаходиться на заході штату Техас над річкою Ріо-Гранде.

⁴ Чілі кон карне (ісп. *Chili con carne*), чи просто чілі — страва мексиканської та техаської кухонь. Назва страви у перекладі з іспанської означає буквально «чілі з м'ясом». Основними компонентами страви є гострий перець і подрібнене м'ясо, всі інші інгредієнти додають залежно від регіону чи особистих смакових уподобань.

Мартінес побачив, як приятелі роззираються надовкола. Він також почав поїдати очима більярдну залу. Спочатку лише ковзнув поглядом по Ваменосу, але згодом неохоче зупинився на ньому: брудна сорочка, схожі на цурпалки і пожовтілі від нікотину пальці.

— Я! — врешті не витримав Ваменос. — Зніміть мірку з мене, я вам підйду! Так, руки у мене задовгі, але це від копання канав! Проте...

Саме в ту мить Мартінес почув, як, навперебій галасуючи і сміючись, тротуаром проходить остогидлий вже молодик із двома своїми пасіями.

Він побачив, як тінь сум'яття, наче літня хмарка, пробігла по обличчях його приятелів.

Ваменос повільно ступив на вагівницю і впустив монетку. Він заплющив очі і нечутно молився:

— *Madre mía*, будь ласка...

Задзижчав автомат. Випав білетик. Ваменос розплющив очі.

— Гляньте! Сто тридцять п'ять фунтів! Ще одне диво!

Всі як один глянули спочатку на білетик у його правій руці, а тоді на ліву із замусолоною десятидоларовою купюрою.

Гомес хитнувся. Спітнівши, він облизав свої губи. Тоді різко простягнув руку і схопив гроші.

— В магазин! Костюм! *Vamos!*¹

З радісними криками всі вибігли з більярдної зали.

Із позабутої телефонної слухавки все ще долинав скрипучий жіночий голос. Мартінес, вибігаючи останнім, потягнувся за слухавкою і повісив її. Посеред тиші, що запала, він похитав головою.

— *Santos*², що за сон! Шість чоловіків, — сказав він, — один костюм. У що це виллється? У божевілля? У розпусту? У вбивство? І все ж я йду з Богом. Гомесе, зажди!

Мартінес був молодий. Він бігав швидко.

Містер Шамвей, власник магазину «Шамвей саншайнс сьютс», саме розвішував галстуки і нараз завмер, немовби відчувши, що перед його крамницею щось діється.

— Лео, — шепнув він до помічника. — Глянь...

Біля крамниці неквапно прогулювався якийсь чоловік, Гомес, на якусь мить зазирнувши всередину. Двоє інших чоловіків, Мануло і Домінгес, намагалися не відставати від нього, і вони також не зводили погляду з вітрини. Ще троє чоловіків, Вільянасул, Мартінес і Ваменос, штовхаючи одне одного плечима, робили те саме.

— Лео, — містер Шамвей ковтнув слину, — викликай поліцію!

¹ *Vamos!* — Вперед! Ходімо! Давайте! (ісп.)

² *Santos* — святі (ісп.)

Раптом усі шестеро незнайомців наче вирости у дверях.

Мартінес, затиснений між приятелями, з легкою слабкістю у животі і з паленіючим обличчям, посміхався до Лео так широко, що той поклав слухавку.

— Гей, — глибоко дихаючи і з широко розплющеними очима промовив Мартінес. — Отой костюм просто чудовий!

— Ні, — заперечив Мануло, мацаючи вилоги іншого піджака. — *Оцей!*

— У цілому світі є тільки один костюм! — холодно сказав Гомес. — Містере Шамвей, кольору вершкового морозива, тридцять четвертого розміру, він був у вашій вітрині лише годину тому! Його нема! Ви ж його не...

— Продав? — Містер Шамвей полегшено зітхнув. — Ні, ні. У примірювальній. Він досі на манекені.

Мартінес не пам'ятав, чи це він кинувся першим, а за ним всі решта, чи це вони побігли і звіяли його разом із собою, проте несподівано здійнялася метушня. Містер Шамвей, підбігаючи, старався триматися попереду них.

— Сюди, джентльмени. Отже, котрий із вас...?

— Один за всіх, і всі за одного! — Мартінес почув власні слова і нестямно розреготався. — Ми всі його приміряємо!

— Всі? — Містер Шамвей вхопився за занавіску примірювальної кабінки так, ніби його магазин раптом став пароплавом, що потрапив у шторм. Він пильно поглянув на кожного з них.

«Саме так, — міркував Мартінес, — поглянь на наші посмішки. Тепер забудь за них і зверни увагу на статури. Поміряй там і сям, низу вверх і зверху вниз, ось так, *втямив?*»

Містер Шамвей втямив. Він кивнув. Знизав плечима.

— Всі! — він рвучко відсунув занавіску. — Сюди! Купите його, і я віддам вам манекен задарма!

Мартінес тихенько заглянув у кабінку, а за ним як по команді всі інші.

Костюм був там.

І він був білий.

Мартінес не міг дихати. Та він і не хотів дихати. Йому не можна було дихати. Він боявся, що костюм розтане від його подиху. Йому було достатньо лише дивитися. Зрештою, зробивши глибокий вдих і з тремтінням видихнувши, він прошепотів:

— Вау, вау, *caramba!*

— Він засліплює мене, — прошепотів Гомес.

— Містере Шамвей, — до Мартінеса донісся шепіт Лео. — Хіба це не небезпечний прецедент — отак продавати костюм? Я маю на увазі, що було би, якби всі купували *один* костюм на *шістьох*?

— Лео, — сказав містер Шамвей, — ти коли-небудь раніше чув, щоб один костюм за п'ятдесят дев'ять доларів ошчасливив стількох людей одночасно?

— Крила ангелів, — прошепотів Мартінес. — Крила білих ангелів.

Мартінес відчув, як з-над його плеча у примірювальну просунулася голова містера Шамвея.

Очі Мартінеса сповнилися блідим сяйвом.

— Знаєш, Лео? — сказав він із трепетом. — Це воістину *костюм!*

Радісно вигукуючи і висвистуючи, Гомес вибіг на третій поверх, озирнувся і помахав рукою приятелям, котрі, приголомшені пережитим, бігли услід сміючись, а тоді, задихані, змушені були присісти на сходах.

— Сьогодні! — кричав Гомес. — Сьогодні ви перебираєтеся до мене, еге ж? Зкономимо гроші, і одяг також, еге ж? Ну звичайно ж! Мартінесе, костюм у тебе?

— А в кого ж іще? — Мартінес підняв високо вгору коробку, огорнуту білим подарунковим папером. — Наш подарунок один одному! *Егей!*

— Ваменосе, манекен у тебе?

— Ось він!

Ваменос, жуючи давніший сигарний недопалок і розтрушуючи іскри, посковзнувся. Манекен вирвався із рук, двічі перевернувся і загримотів сходами.

— Ваменосе! Кретине! Мамуло!

Вони відібрали в нього манекен. Приголомшений Ваменос лише роззирався надовкола, ніби щось загубив.

Мануло клацнув пальцями.

— Гей, Ваменосе, ми мусимо відсвяткувати! Іди візьми трохи вина у борг!

Ваменос рвонув сходами вниз, залишаючи за собою вихор іскор.

Інші з костюмом зайшли в кімнату. Затримавшись у коридорі, Мартінес уважно вдивлявся в Гомесове обличчя.

— Гомесе, у тебе хворобливий вигляд.

— Бо я хворий, — сказав Гомес. — Від того, що я натворив. — Він кивнув у бік кімнати, де довкола манекена метушилися тіні приятелів. — Я вибрав Домінгеса — бабія з бабіїв. Ну добре. Так, я вибрав Мануло, котрий хоч і п'є, але ж виспіває солодко, як дівчина, чи не так? Хай буде. Вільянасул читає книжки. Ти, принаймні, миєш за вухами. Але що я вчудив тоді? Чи вичекав я хоч трохи? Ні! Я забав купити цей костюм негайно! Отже, останній, кого я вибрав, виявився незграбним нечупарою, котрий також отримав право носити *мій* костюм ... — Він збентежено замовк. — Він вдягатиме *наш* костюм

один вечір на тиждень, упаде в ньому чи опиниться під дощем! Навіщо, навіщо, навіщо я це *зробив?!*

— Гомесе, — прошепотів з кімнати Вільянасул, — костюм готовий. Иди глянь, чи він так само чудово виглядає при світлі *твоєї* лампочки.

Гомес і Мартінес увійшли.

Посередині кімнати на манекені примарно сяяло до болю в очах білосніжне видиво з неймовірними вилогами, рівенькими стібками й акуратними прорізами для гудзиків. Осяяному тією білотою заціпенілому Мартінесу на якусь мить здалося, що він у церкві. Білий! Білий! Костюм був білий, як найбіліше ванільне морозиво, як на світанку молоко у пляшках в коридорі їхньої багатоповерхівки. Білий, як самотня зимова хмарина у місячну ніч. Від самого лише погляду на цей костюм тут, у душній кімнаті, цього літнього вечора дихання людей застигало у повітрі. Мартінес міг бачити його навіть із заплющеними очима. Він знав, якого кольору сни снитимуться йому цієї ночі.

— Білий... — прошепотів Вільянасул. — Білий, наче сніг на тій горі поряд із нашим містечком, що її іменують Сплячою жінкою¹.

— Скажи це ще раз, — попрохав Гомес.

Пишаючись, але водночас і соромлячись, Вільянасул з радістю повторив сказане:

— ... білий, наче сніг на горі, що її іменують...

— А ось і я!

Приятелі настрахано озирнулися: у дверях стояв Ваменос із пляшками вина в руках.

— Гуляємо! Ось! А тепер скажіть, хто перший одягне костюм цього вечора? Я?

— Вже надто пізно! — сказав Гомес.

— Пізно?! Та ж тільки чверть на десяту!

— Пізно? — обурилися всі решта. — Пізно?

Гомес поволі позадкував від чоловіків, котрі пильно поглядали то на нього, то на костюм, то на відчинене вікно.

Зрештою, там унизу за вікном, міркував Мартінес, був чудовий суботній літній вечір, і крізь цю теплу і спокійну темряву, наче квіти у тихоплинних річкових водах, пропливали жінки. Чоловіки сумно зітхнули.

¹ Мається на увазі Істаксіуатль, або Істасіуатль, що у перекладі з мови науатль означає «спляча жінка» або «біла жінка» — третя за висотою вершина Мексики (після вулканів Орисаба і Попокатепетль). Зазвичай цю гору називають просто Іста. Істаксіуатль, найвища вершина якого сягає 5 230 м, знаходиться за 70 км від Мехіко.

— Гомесе, дозволь запропонувати. — Вільянасул послинив свого олівця і розкреслив у блокноті табличку. — Ти вдягаш костюм з дев'ятої тридцять до десятої. Мануло — до десятої тридцять. Домінгес — до одинадцятої, я — до одинадцятої тридцять, Мартінес — до опівночі, і...

— Чому я *останній*? — обурився Ваменос.

Мартінес швидко зметував і посміхнувся:

— Після опівночі *найкращий* час, друже.

— А й справді, — сказав Ваменос. — Я ніколи над цим не замислювався. Гаразд.

Гомес зітхнув:

— Добре. Кожен по півгодини. Але надалі, запам'ятайте, кожен з нас одягає костюм лише один вечір на тиждень. У неділю проведемо жеребкування, щоби визначити, хто вдягне костюм ще раз.

— Я! — засміявся Ваменос. — Мені щастить!

Гомес міцно вхопився за Мартінеса.

— Гомесе, — захопив його Мартінес, — ти перший. Одягай.

Гомес не міг відірвати очей від цього непутящого Ваменоса. Врешті він імпульсивним ривком стягнув з себе через голову сорочку.

— Та-а-а-ак! — вигукував він. — Та-а-а-ак!

Тихеньке шарудіння ... чиста сорочка.

— О..!

Яке це незабутнє відчуття чистоти, коли вдягаш новий одяг, думав Мартінес, тримаючи наготові піджак. Він шарудить чистотою і пахне чистотою!

Шурхіт... штани... краватка, шарудіння... підтяжки. Шурхіт... тепер Мартінес накинув піджак, який ідеально ліг на піддатливі плечі Гомеса.

— *Ole!*

Гомес повернувся, як матадор, у цьому дивовижному осяйному костюмі.

— *Ole, Гомесе, ole!*

Гомес вклонився і попрямував до дверей.

Мартінес вп'явся очима у циферблат свого годинника. Рівно о десятій він почув, що хтось тиняється по коридору, ніби заблукав. Мартінес прочинив двері і виглянув.

У коридорі безтямно тинявся Гомес.

Він наче хворий, думав Мартінес. Та ні, приголомшений, спантеличений, вражений, і ще бозна-який.

— Гомесе! Тобі сюди!

Гомес повернувся і врешті зайшов у двері.

— О, друзі, друзі, — сказав він. — Друзі, ви навіть не уявляєте! Цей костюм! Цей костюм!

— *Розкажи* нам, Гомесе! — попросив Мартінес.

— Я не можу, це неможливо оповісти! — він звів очі до неба і широко розпростер руки долонями вгору.

— Розкажи нам, Гомесе!

— Мені бракує слів, бракує слів. Ви мусите побачити самі. Так, ви мусите побачити... — і він замовчав, похитуючи головою, поки врешті не згадав, що всі стоять і дивляться на нього. — Хто наступний? Мануло?

Мануло, вже у самих лише трусах, вискочив наперед.

— Готовий!

Всі засміялися, закричали і засвистіли.

Мануло, вдягнувши костюм, зник за дверима. Його не було двадцять дев'ять хвилин і тридцять секунд. Він повернувся, тримаючись за дверну ручку, відтак спираючись долонями на стіну, а тоді взявся обмацувати власні руки й обличчя.

— О, дозвольте мені розказати вам, — сказав він. — *Compadres*, я пішов у бар, щоб випити? Але ж ні, я не пішов у бар, чуєте? Я не пив. Бо поки я йшов туди, я вже почав сміятися і співати. Чому, чому? — допитувався я у самого себе. Тому що. Завдяки цьому костюму я вперше у житті був щасливий. Цей костюм мене сп'янив, сп'янив! Тому натомість я пішов у забігайлівку «Гвадалахара»¹, де грав на гітарі і заспівав чотири пісні дуже високим голосом! Цей костюм, ох, цей костюм!

Наступним був Домінгес — вдягнувшись у костюм, він пішов у світ широкий і повернувся з того світу.

«Чорний телефонний нотатник! — подумав Мартінес, — Він мав його в руках, коли йшов! А тепер повернувся з порожніми руками! Що це? Що?»

— На вулиці, — сказав Домінгес з широко розплющеними очима, знову переживаючи пережите, — на вулиці, коли я йшов, якась жінка крикнула: «Домінгесе, невже це *ти*?» А інша сказала: «Домінгес? Ні, це сам Кетцалькоатль, великий білий бог, що прийшов зі сходу»². Чуєте? І мені раптом розхотілося зустрітися одночасно із шістьма чи вісьмома жінками. «Одна, — подумав я. — Одна-єдина!» І хто знає, *що* я скажу цій одній? «Будь моєю!»

¹ Гвадалахара (ісп. *Guadalajara*) — місто у Мексиці, на північному заході Мексиканського нагір'я, на висоті 1500 м.

² Кетцалькоатль (ацт. *Quetzalcoatl* — «пернатий змія») — бог ранкової зорі і культовий герой у релігіях багатьох народів Мезоамерики, зокрема майя та ацтеків. У народів майя *Кетцалькоатля* називали *Кукульканом*.

або «Виходь за мене!» *Caramba!* Цей костюм небезпечний! Але я на це чхати хотів! Я живу. Я живу! Гомесе, з тобою було таке саме?

Гомес, досі приголомшений подіями цього вечора, лише похитав головою:

— Ні, жодних розмов. Це занадто. Пізніше. Вільянасуле..?

Вільянасул сором'язливо ступив уперед.

Вільянасул сором'язливо вийшов з кімнати.

Вільянасул сором'язливо повернувся додому.

— Уявіть собі це, — сказав він, не дивлячись на них, а вступившись у підлогу і немовби звертаючись до підлоги. — Зелений скверик біля площі, група літніх бізнесменів і діляг під зоряним небом — і вони розмовляють, кивають головами, знову розмовляють. Потім один з-поміж них щось шепоче. Всі повертаються і дивляться. Вони розступаються, роблячи прохід, через який, наче світло, проходить біле видиво, а в центрі цього божественного сйива — я. Я глибоко вдихаю. У моєму животі наче желе. Мій голос ледве чути, але він гучнішає. І що я кажу? Я кажу: «Друзі, чи ви читали «Sartor Resartus» Карлайля? У цій книжці ми знаходимо його філософію костюмів...¹».

І нарешті підійшла черга Мартінеса випливити у костюмі на нічне полювання.

Чотири рази він обійшов квартал. Чотири рази він зупинявся під балконом будинку, дивлячись вгору на освітлене вікно: там рухалася тінь, та прекрасна дівчина то з'являлася, то зникала, і лише на п'ятий раз він побачив її на балконі, куди вона вийшла у цю спекутоту подихати нічною прохолодою. Вона глянула вниз. Зробила рух рукою.

Спочатку він подумав, що вона махнула йому. Він мав би повернути їй увагу, як привертає увагу осліплюючий вибух. Але вона ні до кого не махала. Ще один порух руки — і наступної миті на її носі з'явилася пара окулярів у темній оправі. Вона пильно поглянула на нього.

«Ах, ах, — міркував він. — Он воно що. Отож, виходить, навіть сліпі можуть бачити цей костюм!» Він всміхнувся їй. Йому вже не

¹ Мається на увазі роман британського письменника, історика та філософа шотландського походження Томаса Карлайля (англ. *Thomas Carlyle*, 1795–1881), назва якого перекладається з латини як «Перекросний кравець». Вперше був опублікований частинами у 1833–1834 роках. Написаний у формі коментарів до поглядів та біографії вигаданого німецького філософа Діогена Тойфельсдрьока (нім. *Diogenes Teufelsdröckh* — «Богонароджений Чортів Виплодок»), автора праці «Одяг: його походження і вплив», але насправді «Sartor Resartus» — це т. зв. роман в романі. Трансценденталістські роздуми Тойфельсдрьока супроводжуються оцінкою скептичного англійського Видавця, а також уривками із біографії філософа. Книга частково є пародією на Г. Гегеля і на німецький ідеалізм загалом.

треба було махати рукою. І нарешті вона посміхнулася у відповідь. І їй також не потрібно було махати до нього рукою. А тоді, — можливо, тому, що він не знав, як йому діяти далі і як вибавитися від цієї посмішки, що застигла на його обличчі, — він чкурнув за риг, відчуваючи, що дівчина не зводить з нього очей. Коли він оглянувся, вона вже зняла окуляри і тепер вдивлялася своїм короткозорим поглядом у те, що мало їй видаватися лише рухомою цятиною світла у безпросвітній темряві. Відтак задля самоствердження він знову пройшовся надовкола будинку, а тоді почимчикував через місто, яке раптом стало настільки прекрасним, що йому хотілося кричати, сміятися і знову кричати.

Повертаючись, він ніби плыв у забутті із напівзаплющеними очима. І коли він постав у дверях, то всі побачили не Мартінеса, а самих себе, коли вони поверталися додому. І в цю мить всі вони зрозуміли, що з ними всіма щось відбувається.

— Ти спізнився! — закричав Ваменос, але відразу ж затнувся. Ці чари не можна було розвіювати.

— Скажіть мені хтось, — попросив Мартінес, — хто я?

Він повільно обійшов кімнату.

Так, розмірковував він, в усьому винен костюм. Так, це точно пов'язано з цим костюмом, все, що з ними відбувалося у тому магазині того чудового суботнього вчора, а потім тут, коли вони сміялися, п'яніючи без вина, як сказав Мануло, і коли — вже ближче до ночі — вони по черзі натягали штани, балансуючи на одній нозі і тримаючись за плечі інших, тоді їхні почуття лише повнилися, теплішали і вивищувалися, оскільки коли хтось із них виходив за двері, то згодом повертався, щоби вже наступний міг вдягнути костюм. І тепер тут стоїть він, Мартінес, розкішний і білосяйний, наче король: лише накажи — і світ затихне і розступиться перед ним.

— Мартінесе, поки тебе не було, ми роздобули три дзеркала. Поглянь!

У дзеркалах, розміщених, як у магазині, під кутом, відобразилося три Мартінеси, і разом з ними як відлуння — спогади про всіх тих, хто вдягав цей костюм до нього і відчув усю яскравість світу, що ховався за цією тканиною і цією ниткою. І тепер у цьому дзеркальному мерехтінні Мартінес побачив безодню їхнього спільного пережиття, і на очах проступили сльози. Інші також кліпнули. Мартінес торкнувся до дзеркал — і вони затремтіли. Він побачив тисячу, мільйон зодягнених в білі обладунки Мартінесів, які назавжди відходили у свої вічні незникомі і незнищенні задзеркалля.

Він тримав білий піджак у повітрі. У заціпенінні інші не відразу запримітили брудну руку, яка потягнулася за піджаком. А тоді:

— Ваменосе!

— Свиня!

— Ти навіть не помився! — кричав Гомес. — Чи хоча би поголився, поки чекав! *Compadres*, у ванну!

— У ванну! — закричали всі.

— Ні! — відбивався Ваменос. — Нічне повітря! Я простуджуся!

З криками вони випхали його з кімнати і потягли вниз по коридору.

Ваменос був приголомшливий — у білому костюмі, поголений, причесаний, із віддраяними нігтями.

Його друзі насуплено поглядали на нього.

Бо хіба ж це не правда, розмірковував Мартінес, що коли Ваменос іде, лавини сходять з гірських вершин? А коли він плететься тротуаром, тутешнім мешканцям хочеться плюнути з вікна чи викинути сміття, а то й щось гірше. А сьогодні, цієї ночі, він проходитьиме під тисячами тисяч широко відчинених вікон і балконів, ітиме через провулки. Зненацька світ сповнився мушиним дзижчанням, а Ваменос уявився свіжоглазурованим тортом.

— Ти справді неперевершений у цьому костюмі, Ваменосе, — сумно промовив Мануло.

— Дякую, — Ваменос пересмикнув плечима, щоби зручніше почуватися у костюмі, в якому недавно побували вони всі, а тоді тихим голосом запитав: — Мені вже можна йти?

— Вільянасуле! — сказав Гомес. — Ану запиши для нього ці правила. Вільянасул послинив свій олівець.

— Перше, — сказав Гомес, — не падай у цьому костюмі, Ваменосе!

— Не буду.

— Не підпирай у цьому костюмі стін.

— Жодних стін.

— Уникай у цьому костюмі дерев, де гніздяться пташки. Не кури. Не пий...

— Будь ласка, — сказав Ваменос, — можна мені *сідати* у цьому костюмі?

— Якщо крісло не дуже чисте, зніми штани, склади їх і повісь на спинку крісла.

— Побажайте мені щастя, — сказав Ваменос.

— Иди з Богом, Ваменосе.

Він вийшов, зачинивши за собою двері.

Почувся тріск розриваної тканини.

— Ваменосе! — закричав Мартінес.

Він водномить відчинив двері.

Ваменос стояв з розірваною навпіл носовою хустинкою у руках і сміявся.

— Тр-р-р! Бачили би ви свої фізіономії! Тр-р-р! — Він ще раз розірвав носову хустинку. — Ну й фізіономії, ну й фізіономії! Ха!

Регочучи, Ваменос зачинив двері перед ошелешеними приятелями і пішов.

Гомес схопився обома руками за голову і відвернувся:

— Каменуйте мене. Вбийте мене. Я продав наші душі дияволу!

Вільянасул понишпорив у кишнях, витягнув срібну монетку і довго її розглядав.

— Це мої останні п'ятдесят центів. Хто ще допоможе мені викупити Ваменосову частину костюма?

— Намарно. — Мануло показав їм десятицентовик. — У нас вистачить тільки на те, щоби викупити вилоги і прорізи для гудзиків.

Гомес, стоячи біля відчиненого вікна, раптом перехилився і закричав:

— Ваменосе! Ні!

Внизу на вулиці перестрашений Ваменос задув сірника і викинув знайдений десь на вулиці потріпаний недопалок. Потім зробив дивний жест приятелям, котрі визирали вгору із вікна, відтак недбало помахав до них рукою і повагом подався геть.

А тим часом п'ятеро чоловіків продовжували тіснитися біля вікна, не в змозі відійти звідти.

— Б'юсь об заклад, він їсть гамбургер у цьому костюмі, — замислено сказав Вільянасул. — Я думаю про гірчицю.

— Не смій! — закричав Гомес. — Ні, ні!

Мануло раптом опинився біля дверей.

— Мені потрібно випити, дуже.

— Мануло, тут є вино, он пляшка на підлозі...

Мануло вийшов і зачинив двері.

Через якусь мить Вільянасул аж занадто демонстративно потягнувся і пройшовся по кімнаті.

— Гадаю, мені слід прогулятися до площі, друзі.

Не минуло і хвилини, як Домінгес, розмахуючи перед приятелями своїм чорним нотатником, підморгнув їм і взявся за ручку дверей.

— Домінгесе, — гукнув його Гомес.

— Що?

— Якщо ти бува побачиш Ваменоса, — почав Гомес, — скажи йому триматися подалі від «Червоного Півня» Міккі Мурільйо. Там бійки трапляються не тільки у телевізорі, а й *перед* ним.

— Він не піде до Мурільйо, — сказав Домінгес. — Цей костюм означає для Ваменоса надто багато. Він не зробить нічого такого, що його би зіпсувало.

— Він радше застрілив би свою маму, — додав Мартінес.

— Так, без сумніву.

Зоставшись удвох, Мартінес і Гомес наслухали, як Домінгес швидко збігає сходами вниз. Вони обійшли довкола голого манекена.

Тривалий час Гомес, покусуючи губи, стояв біля вікна і дивився вниз. Він двічі торкався кишені своєї сорочки, відсмикував руку, а тоді врешті витягнув щось із кишені. Навіть не глянувши, він простягнув це Мартінесу.

— Мартінесе, візьми.

— Що це?

Мартінес глянув на складений рожевий папірець, завірений печаткою, де були видрукувані якісь імена і цифри. Його очі розширилися.

— Квиток на автобус до Ель-Пасо, що відходить через три тижні.

Гомес кивнув. Він не міг глянути на Мартінеса. Він втупився у літню ніч за вікном.

— Здай його. Отримай гроші, — сказав він. — Купи нам гарну білу літню панаму і світлий блакитний галстук до нашого костюма кольору вершкового морозива. Зроби це.

— Гомесе ...

— Замокни. Друже, тут нестерпна спека! Піду вдихну свіжого повітря.

— Гомесе. Я зворушений. Гомесе ...

І тільки кімнатні двері навстіж. Гомеса вже не було.

Бар Міккі Мурільйо «Червоний Півень» був затиснений між двома великими цегляними будівлями, й оскільки місце було вузьким, то він мусів тягнутися у довжину. Знадвору миготіли із якимось сичанням червоні і жовтаво-зелені змії реклами. Всередині пропливали мимо вікон і зникали у бурхливому нічному морі бару непевні тьмаві постаті.

Мартінес, ставши навшпиньки, зазирнув у замальоване червоною фарбою вікно в тому місці, де фарба злущилася.

Він відчув чиюсь присутність зліва і чиєсь дихання справа. Він роззирнувся.

— Мануло! Вільянасуле!

— Я помислив собі, що не хочу пити, — сказав Мануло. — І вирішив пройтися.

— А я саме прямував на площу, — сказав Вільянасул, — проте вирішив піти кружкома.

Ніби змовившись, трійця нараз замовкла і, ставши навшпиньки, взялася зазирати у віконні шпарини, де фарба злущилася.

Через якусь мить всі троє відчули за спинами чиесь часте дихання.

— Наш білий костюм там? — почули вони Гомесів голос.

— Гомесе! — здивувалися вони. — Привіт!

— Так! — вигукнув Домінгес, котрий щойно прийшов і відразу ж знайшов для себе шпарину у вікні. — Онде наш костюм! І, хвала Богові, Ваменос досі в ньому!

— Я нічого не бачу! — Гомес мружився, прикладаючи долоню дашком до очей. — Що він *робить*?

Мартінес придивився. Так! Там, у глибині бару, у хмарах диму проглядалася велика білосніжна пляма, а над нею — ідіотська Ваменосова посмішка.

— Він курить! — сказав Мартінес.

— Він п'є! — сказав Домінгес.

— Він їсть тако!¹ — заявив Вільянасул.

— *Соковите* тако, — додав Мануло.

— Ні, — вигукнув Гомес. — Ні, ні, ні...

— З ним Рубі Ескадрільйо!

— Дайте я гляну! — Гомес відштовхнув Мартінеса.

Так, там була Рубі! Двісті фунтів сяючих блискіток й облягаючий чорний атлас на лапах. Її червоні нігті вп'ялися у Ваменосове плече. Її обсіпана пудрою, обквацяна помадою жирна коров'яча морда нависла над ним!

— Ця бегемотиха! — вигукнув Домінгес. — Вона знівечить наплічники костюма. Погляньте, вона збирається сісти йому на коліна!

— Ні, ні, тільки не з усією цією пудрою і помадою! — сказав Гомес. — Мануло, бігом туди! Забери у нього випивку! Вільянасуле, хапай сигару і тако! Домінгесе, признач побачення Рубі Ескадрільйо і забери її звідти. *Andale*, хлопці!

Всі троє зникли, залишивши Гомеса і Мартінеса задихано вдивлятися у віконні шпарини.

— Мануло, він забрав випивку, він *n'є*!

— *Ole!* Ось Вільянасул схопив сигару, ось він їсть тако!

— Гей, Домінгес відводить убік Рубі! Який сміливець!

Величезна тінь швидко майнула у двері бару Мурільйо.

¹ Тако (ісп. *taco*) — страва мексиканської кухні. Являє собою сендвіч із тортильї, згорнутої у невеличкий конвертик. Тако наповнюється різноманітними начинками: смаженим фаршем, морепродуктами, шматочками гострих ковбасок чорісос, цибулею, зеленим салатом, квасолею і навіть листками кактуса. Приправами служать сир, сальса, коріандр, гуакамолє та гострі соуси на основі перцю чилі. Існує багато сортів тако (de Asador, de Cabeza, de Cazo, sudados, de Adobada, dorados, pescado, de Camarones та ін.).

— Гомесе! — схопив його за руку Мартінес. — Це був хлопець Рубі Ескадрільйо, Торо Руїс. Якщо він побачить її поряд із Ваменосом, то наш костюм кольору морозива зробиться кольору крові, кольору крові...

— Не лякай мене, — вигукнув Гомес. — Швидко!

Вони побігли у бар. Вони опинилися біля Ваменоса саме в ту мить, коли Торо Руїс схопив своїми ручиськами десь із два фути лацканів цього чудового костюма кольору морозива.

— Відпусти Ваменоса! — сказав Мартінес.

— Відпусти *костюм!* — поправив його Гомес.

Торо Руїс, вхопивши Ваменоса і тупцюючи з ним на місці, скосив очі на нахаб.

Вільянасул сором'язливо ступив уперед.

Вільянасул посміхнувся:

— Не бий його. Вдар мене.

Торо Руїс зацідив йому в обличчя.

Вільянасул, тримаючись за розбитого носа, зі слізьми на очах відійшов убік.

Гомес схопив Торо Руїса за одну руку, Мартінес за іншу.

— Залиш його, відпусти, *cabrón, coyote, vaca!*¹

Торо Руїс ще міцніше вхопив за лацкани цього костюма кольору морозива, аж поки всі шестеро приятелів не закричали, немов у передсмертній агонії. Крекчучи, спітнілий чоловік відмахувався від усіх, хто намагався якось його стримати. Він замахнувся, щоби вдарити Ваменоса, але в ту мить до нього наблизився Вільянасул із заплаканими очима.

— Не бий його. Вдар мене!

Коли Торо Руїс знову вдарив Відльянасула, хтось об його голову розтросив крісло.

— *Ole!* — сказав Гомес.

Торо Руїс захитався і закліпав очима, наче вагаючись, куди впасти, а відтак почав тягнути Ваменоса за собою.

— Відпусти! — закричав Гомес. — Відпусти!

Один за одним, з гідною подиву обережністю, товсті, наче банани, пальці Торо Руїса відпустили костюм. Вже наступної миті він лежав трупом біля їхніх ніг.

— *Compadres*, сюди!

Вони вивели Ваменоса надвір, де той із виглядом враженої гідності вивільнився з їхніх рук.

— Гаразд, гаразд. Мій час ще не збіг. У мене залишилося дві хвилини і... — ану глянемо — десять секунд.

¹ *Cabrón, coyote, vaca* — козел, койот, корова (ісп.)

— Що?! — обурилися всі.

— Ваменосе, — сказав Гомес, — ти дозволяєш гвадалахарській корові всідатися тобі на коліна, ти затіваєш бійку, ти куриш, п'єш, ти їси тако, а *тепер* тобі вистачає нахабства говорити, що твій час ще не збіг?

— У мене ще є дві хвилини й одна секунда!

— Гей, Ваменосе, ти сьогодні просто люксовий! — донісся із протилежного боку вулиці жіночий голос.

Ваменос посміхнувся і застібнув піджак.

— Це Рамона Альварес! Рамоно, зачекай!

Ваменос зійшов з тротуару.

— Ваменосе, — благав Гомес. — Що ти можеш зробити за одну хвилину і ... — він глянув на свій годинник, — сорок секунд?!

— Побачите! Гей, Рамоно!

Ваменос заквапився.

— Ваменосе, обережно!

Здивований Ваменос озирнувся, побачив машину і почув вищання гальм.

— Ні, — сказали всі п'ятеро на тротуарі.

Мартінес почув удар і здригнувся. Він підвів голову. «Наче біле прання промайнуло у повітрі», — подумав він і знову схилив голову.

Тепер він почув, як з його грудей і з грудей його приятелів вирвалися різні звуки. Хтось вдихнув надто багато повітря. Хтось видихнув. Хтось задихався. Хтось застогнав. Хтось благав про милосердя. Хтось затулив руками обличчя. Мартінес відчув, як у нестямі б'є сам себе кулаками у груди. Він застиг наче вкопаний.

— Я не хочу жити, — тихо сказав Гомес. — Вбийте мене хтось.

Тоді, похитуючись, Мартінес глянув униз і наказав своїм ногам йти — почергово, одна за одною. Він наштовхнувся на когось із друзів — вони всі тепер подалися вперед. Врешті вони побігли, напружуючи всі сили, щоби перетнути дорогу, ніби це була глибока річка, яку вони заледве змогли перебрести, подивилися вниз на лежачого Ваменоса.

— Ваменосе! — сказав Мартінес. — Ти живий?

Лежачи навznak, з відкритим ротом і міцно заплющеними очима, Ваменос зі стогоном безуспішно намагався підвести голову.

— Скажіть мені, скажіть мені, ну скажіть мені, скажіть мені...

— Що тобі сказати, Ваменосе?

Ваменос стиснув кулаки і зціпив зуби.

— Костюм... що я зробив з костюмом... костюмом... костюмом?

Чоловіки нахилилися нижче.

— Ваменосе, з ним... що, з ним все *добре!*

— Ви брешете! — сказав Ваменос. — Він порваний, напевно порваний, не може бути не порваний, весь, і *підкладка*?

— Ні, — Мартінес опустився на коліна й обмацав костюм. — Ваменосе, він всюди цілий, і навіть підкладка!

Ваменос розплющив очі і лише тоді розплакався.

— Це диво, — ридуючи, промовив він. — Хвала усім святим! — Він поволі заспокоювався. — А машина?

— Збила і втекла, — раптом спам'ятався Гомес і глянув на порожню дорогу. — Це добре, що він не зупинився. Інакше нам би довелось...

Всі прислухались.

Вдалині завилала сирена.

— Хтось викликав швидку.

— Не гайте часу! — вигукнув Ваменос, і його очі при цьому забігали. — Підніміть мене! Зніміть піджак!

— Ваменосе ...

— Замовкніть, ідіоти! — кричав Ваменос. — Піджак, ось так! Тепер штани, штани, швидко, швидко, *peones*¹! Ці лікарі! Ви бачили їх у фільмах? Вони розпорюють штани лезом, щоби їх зняти! Їм *все одно*! Вони — маніяки! О, Боже, швидше, швидше!

Сирена вила.

Приятелі у паніці всім гамузом кинулися стягувати з Ваменоса штани.

— Права нога, *легше*, швидше, корови! Добре! Ліва нога, тепер ліва, чуєте, ось так, легше, легше! Ох, Боже! Швидко! Мартінесе, твої штани, знімай їх!

— Що? — заляк Мартінес.

Сирена пронизливо заверещала.

— Дурню! — волав Ваменос. — Всьому кінець! Твої штани! Давай мені їх!

Мартінес різко смикнув за пояс.

— Підійдіть ближче й утворіть коло!

У повітрі мигнули темні штани і світлі штани.

— Швидко, сюди йдуть маніяки з бритвами! Праву ногу, ліву ногу, ось так!

— Блискавку, корови, застебніть мені блискавку! — бурмотів Ваменос.

Сирена затихла.

— *Madre mía*, ледве встигли! Вони приїхали. — Ваменос ліг на спину і заплющив очі. — *Gracias*².

¹ Реон — пішак (ісп.), шахова фігура.

² Gracias — Дякую! (ісп.)

Коли молоді лікарі-практиканти пробігали біля Мартінеса, він лише обернувся, спокійно застібаючи пряжку на поясі білих штанів.

— Перелом ноги, — сказав один із них, коли вони перекладали Ваменоса на носилки.

— *Compadres*, — сказав Ваменос, — не зліться на мене.

Гомес фirkнув:

— А хто злиться?

Вже у машині швидкої, лежачи із закинutoю назад головою і бачачи їх догори ногами, Ваменос нерішуче сказав:

— *Compadres*, коли... коли я повернуся з лікарні... чи я ще буду з вами? Ви ж мене не викинете? Слухайте, я кину курити, триматимуся подалі від бару Мурільйо, не заглядатиму на жінок...

— Ваменосе, — лагідно сказав Мартінес, — не обіцяй нічого.

Ваменос крізь пелену сліз дивився знизу догори на Мартінеса — біле видиво у сьайві зірок.

— О, Мартінесе, ти таки неперевершений у цьому костюмі. *Compadres*, хіба ж він не *красень*?»

Вільянасул сів біля Ваменоса. Двері зачинилися. Четверо приятелів дивилися, як швидко зникає з їхніх очей.

А потім Мартінес у супроводі надійного дружнього ескорту був щасливо доправлений на тротуар.

Вже вдома Мартінес знайшов засіб для видалення плям. Приятелі, зусібіч оточивши його, навперебій радили, як чистити костюм, а потім як щонайкраще запрасувати — і не надто розігрітою праскою — лацкани, канти на штанах, ну і все решта. Коли костюм був почищений і випрасуваний так, що виглядав як щойно розквітла квітка гарденії, вони повісили його на манекен.

— Друга година, — пробурмотів Вільянасул. — Сподіваюся, Ваменосу добре спиться. Коли я залишав його в лікарні, він почувався непогано.

Мануло прокашлявся:

— Ніхто більше не збирається вдягати костюм цієї ночі, га?

Всі сердито зиркнули на нього.

Мануло почервонів:

— Я маю на увазі, що... вже пізно. Всі втомилися. Та й не збираємося ж ми носити костюм сорок вісім годин поспіль, чи не так? Дамо йому відпочити. Гарзд? Ну, де ми будемо спати?

Задуха не спадала навіть уночі, тож у кімнаті неможливо було заснути. Взявши манекен із костюмом, не забувши прихопити подушки та покривала, вони вийшли в коридор, щоби піднятися сходами на дах будинку. Там, думав Мартінес, повіває вітерець і можна буде поспати.

Проходячи коридором, вони проминули десятки відчинених дверей. У цій спекоті люди, обливаючись потом, ще не спали. В цій задусі люди досі не спали. Вони грали в карти, пили шипучку чи обмахувалися старими кіножурналами.

«Цікаво, — розмірковував Мартінес, — цікаво, чи... та напевно так!»

На четвертому поверсі її двері також були відчиненими.

Коли вони саме проминали їх, красуня підвела голову. Вона була в окулярах, проте, побачивши Мартінеса, швидко зняла їх і заховала під книжку.

Друзі пішли собі далі, навіть не помітивши, що загубили Мартінеса, котрий так і зостався стояти стовпом біля відчинених дверей.

Тривалий час він не міг навіть слова сказати. Нарешті спромігся:

— Хосе Мартінес.

— Сілія Обрегон, — відповіла дівчина.

Відтак знову запало мовчання.

Він почув, як його приятелі вже ходять по даху, і вже було рушив услід за ними, але дівчина раптом поспішно промовила:

— Я бачила вас сьогодні ввечері!

Він повернувся.

— Костюм, — сказав він.

— Костюм? — здивувалася дівчина і замовкла. — До чого тут костюм?

— Як? — здивувався він.

Вона підняла книжку і показала окуляри, що лежали під нею. Вона торкнулася їх рукою.

— У мене слабкий зір. Хоча мені слід носити їх постійно, я не роблю цього. Я впродовж кількох років ховаю їх, через те майже не бачу. Але сьогодні ввечері навіть без окулярів я помітила, як внизу із темряви випливає неймовірна білота. Біла-пребіла! Я хутко наділа окуляри!

— Костюм, як я й казав, — вигукнув Мартінес.

— Так, у першу мить костюм, але над костюмом сяяло щось інше.

— Інше?

— Ваші зуби! О, такі білі зуби, і так багато!

Мартінес приклав до рота руку.

— Ви були такі щасливі, містере Мартінес, — сказала вона. — Мені не часто доводилося бачити таке щасливе обличчя і таку щасливу посмішку.

— О, — сказав він, почервонівши і не насмілюючись глянути на неї.

— Отож, бачите, — сказала вона тихо, — костюм привернув мою увагу, це справді так, він освітив унизу ніч. Але ваші зуби були значно білішими. Я вже й забула про костюм.

Мартінес знову почервонів. Вона й сама не могла отямитися від того, що щойно сказала. Вона наділа окуляри, тоді нервово зняла їх і знову сховала. Потім поглянула на свої руки, а тоді на двері над його головою.

— Можна мені... — нарешті сказав він.

— Можна мені...

— Можна мені зайти до вас, — запитав він, — коли наступного разу буде моя черга вдягати костюм?

— Навіщо вам костюм? — запитала вона.

— Я гадав...

— Вам не потрібен костюм, — сказала вона.

— Але...

— Якби справа була лише в костюмі, — сказала вона, — то кожний би виглядав красенем. Але це не так. Цього вечора я бачила багатьох чоловіків в подібних костюмах, і всі вони були різними. Тому змушена повторити, що вам не потрібно чекати на костюм.

— *Madre mía, madre mía!* — закричав ошасливлений Мартінес. І потім тихіше додав: — Він знадобиться ще на певний час. Місяць, півроку, рік. Я невпевнений. Я багато чого боюся. Я молодий.

— Так і повинно бути, — сказала вона.

— На добраніч, міс...

— ...Сілія Обрегон.

— ...Сілія Обрегон, — повторив він і пішов.

Приятелі чекали на даху будинку. Пролізши через люк на дах, Мартінес побачив спершу манекен з костюмом, що знаходився у центрі, а надовкола нього — покривали та подушки. Його приятелі вже полягали. З нічного піднебесся вівяв прохолодний вітерець.

Мартінес підійшов до костюма, погладив вилоги і мовив майже сам до себе:

— Ех, *caramba*, що за ніч! Здається, що від сьомої вечора промайнуло десятиліття. Коли все це почалося, у мене не було жодного друга. В другій ночі — їх уже до кольору, до вибору... — Він замовчав, пригадавши Сілію Обрегон, Сілію Обрегон. — До вибору, — продовжував він. — У мене є кімната, у мене є одяг. І, чесно кажучи, знаєте що? — Він обвів поглядом приятелів, котрі лежали надовкола нього і манекена. — Це смішно, але коли я вдягаю цей костюм, то знаю, що гратиму у більярд, як Гомес, що жінки поглядатимуть на мене, як на Домінгеса, що я зможу співати так солодко, як Мануло, і велемудро розводитись про політику, як Вільянасул. Я почуваюся не менш сильним, ніж Ваменос. Чи не так? Так, бо цієї ночі я є чимось більшим,

ніж Мартінес. Я — Гомес, Мануло, Домінгес, Вільянасул і Ваменос. Я — це всі ви. Ех... ех... — Він постояв ще якийсь час біля костюма, який пам'ятав, як кожен із них сидів, стояв чи ходив. Біля цього костюма, який міг рухатися так швидко і стрімко, як Гомес, чи так повільно і замислено, як Вільянасул; чи линути у повітрі, не торкаючись землі, як Домінгес, котрий завжди віднаходить попутній вітерець. Біля цього костюма, який належав їм усім, але водночас і вони всі належали йому. Цей костюм, який був... чим? Парадним фасадом.

— Мартінесе, — втрутився Гомес. — Ти вкладешся нарешті?

— Звісно. Я просто думаю.

— Про що?

— Якщо ми колись розбагатіємо, — тихо сказав Мартінес, — це буде трохи сумно. Тоді кожен із нас матиме свій костюм. І не буде більше таких ночей, як ця. І пропаде наша стара банда. Тоді вже ніколи не буде так, як тепер.

Приятелі лежали і розмірковували над почутим.

Гомес обережно кивнув.

— Так... тоді вже не буде так, як тепер...

Мартінес ліг на своє покривало. Вони лежали в темряві обличчям до середини даху і манекена, який був центром їхнього життя.

І їхні осяяні очі блищали, і їм, споночілим, було чудово видно, як спалахує і гасне неонове світло реклами на сусідніх будинках, і знову спалахує і знову гасне, і як то з'являється, то зникає, і знову то з'являється, то зникає їхній дивовижний літній костюм кольору білого вершкового морозива.